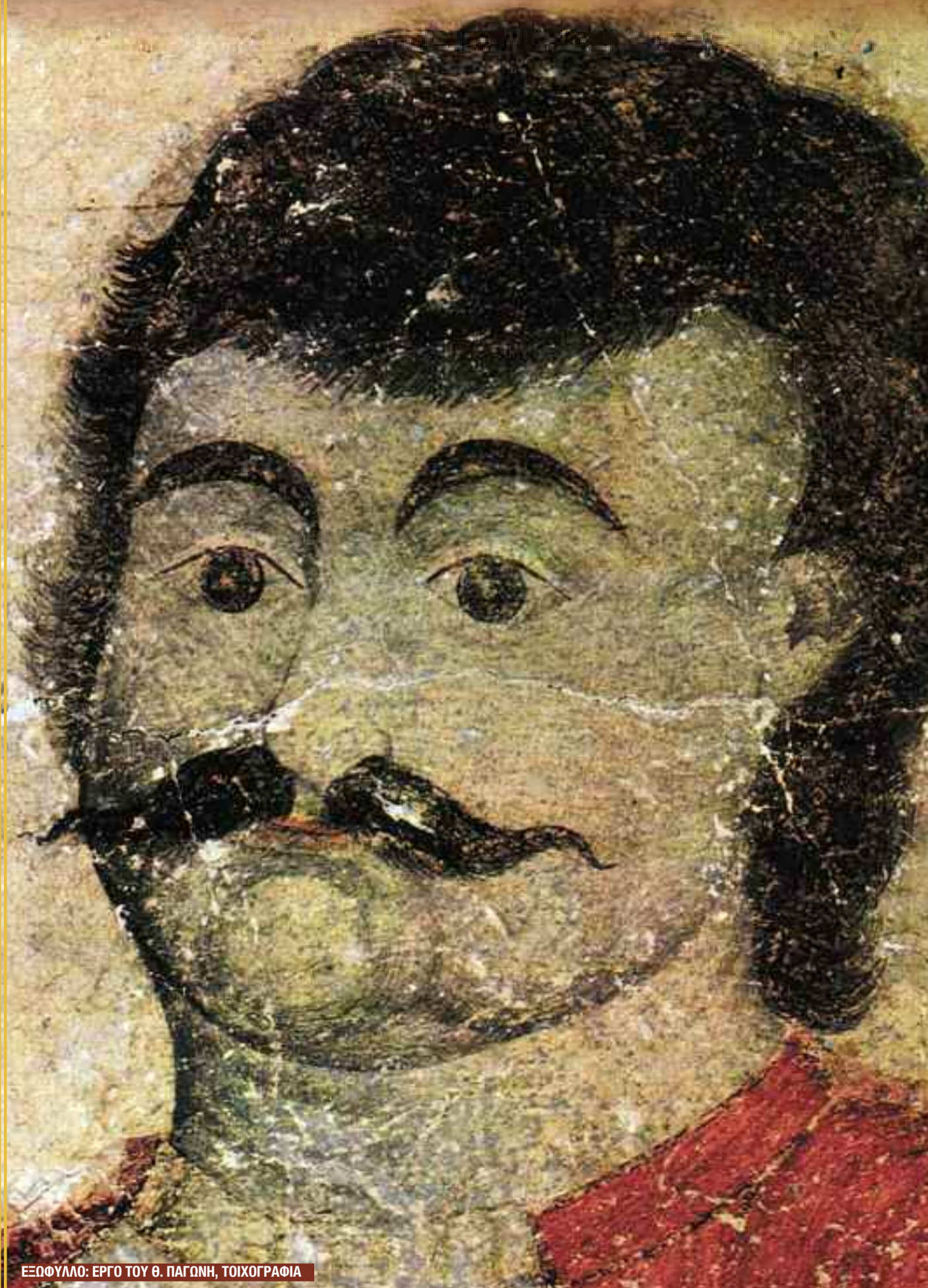

ΡΗΓΑΣ ΒΕΛΕΣΤΙΝΛΗΣ ΤΑ ΕΠΙΚΑΙΡΑ ΟΡΑΜΑΤΑ ΤΟΥ

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΑΦΙΕΡΩΜΑΤΟΣ - ΚΕΙΜΕΝΑ - ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΕΙΣ: ΣΤΕΛΙΟΣ ΚΟΥΚΟΣ

ΕΞΟΦΥΛΛΟ: ΕΡΓΟ ΤΟΥ Θ. ΠΑΓΩΝΗ, ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΑ

Το διαχρονικό όραμα του Ρήγα ίσως να ξεπερνά και αυτόν τον μαρτυρικό, ηρωικό του θάνατο, στις 24 Ιουνίου του 1798. Η δική του ουτοπία ήταν ουσιαστική και εν τόπω, και γι' αυτό ανέδειξε το όραμά του με τη Χάρτα που εξέδωσε. Η επανάστασή του όμως διέθετε και το απαιτούμενο ειδικό... βάθος μέσα στον χρόνο, δηλαδή στην ιστορία. Αυτό μάλλον αποτελεί και το μεγαλύτερο πρόβλημα των οραματιστών. Να συνδέσουν τον τόπο με τον χρόνο, το παρόν και το παρελθόν με το μέλλον. Γιατί μόνο ένα όραμα που είναι συνδεδεμένο με την πραγματικότητα μπορεί να είναι και εφικτό. Το παράδοξο λοιπόν είναι ότι ο ριζοσπαστισμός απαιτεί ρίζες και γερά θεμέλια. Και ο ριζοσπαστισμός του Ρήγα Βελεστινλή τα διαθέτει. Γι' αυτό και τα οράματά του αντέχουν μέσα στον χρόνο κι ας μένουν ανεκπλήρωτα... Αλλωστε, προϋποθέτουν παιδεία, τόλμη, συνέργεια, αλληλεγγύη και όχι κάποια νομοτέλεια!

Συνεντεύξεις
Δημήτριος Καραμπερόπουλος
Γιώργος Κοντογιώργης
Έλενα Λαζάρ
Κιρίλ Τοπάλοβ

Γράφουν
Ευάγγελος Λιβιεράτος
Δημήτριος Καραμπερόπουλος

Αναφορά στη ζωή και το έργο του

Ο Ρήγας Βελεστινλής γεννήθηκε το 1757 από ντόπιους γονείς στο Βελεστίνο Θεσσαλίας, όπου ήταν οι αρχαίες Φερές, γι' αυτό και οι ιστορικοί του 19ου αιώνα του έδωσαν το επώνυμο «Φεραίος»

Γράφει ο **Δημήτριος Καραμπερόπουλος** πρόεδρος Επιστημονικής Εταιρείας Μελέτης Φερών - Βελεστίνου - Ρήγα

Ο ανδριάντας του Ρήγα, έργο του Ιωάννη Κόσσου.

Ο ίδιος ποτέ δεν το χρησιμοποίησε. Πάντοτε υπέγραφε «Ρήγας Βελεστινλής Θετταλός» βάζοντας και τον ευρύτερο χώρο της Θεσσαλίας. Ανιστόρητο είναι και το δήθεν πραγματικό όνομα του Ρήγα «Αντώνιος Κυριαζής», το οποίο το διαγράψαμε από τα σχολικά εγχειρίδια ιστορίας. Με την ειδική μελέτη μας «Όνομα και καταγωγή του Ρήγα Βελεστινλή», Αθήνα 2000, αποκαταστάθηκε επιστημονικά πλέον το όνομα και η καταγωγή του.

Ο Ρήγας σπούδασε στη φημισμένη τότε Σχολή της Ζαγοράς, όπου μελετούσε και αρχαίους συγγραφείς. Νέος, 18-20 χρόνων, μεταβαίνει στην Κωνσταντινούπολη κοντά στους Φαναριώτες, όπου μαθαίνει και ξένες γλώσσες. Αργότερα μεταβαίνει στο Βουκουρέστι, το 1788 έχουμε μαρτυρία του ότι βρισκόταν στη Βλαχία. Εκεί εργάζεται ως έμπορος και γραμματέας των ηγεμόνων. Παράλληλα εισέρχεται στον κύκλο του Δημητρίου Κανταρτζή. Το 1790 ως διερμηνέας και γραμματικός του Χριστόδουλου Κιρλιάνου μεταβαίνει στη Βιέννη. Βρίσκει την ευκαιρία και τυπώνει τα δύο πρώτα βιβλία του, το «Σχολείον των ντελικάτων εραστών», το οποίο θεωρείται το πρώτο ελληνικό βιβλίο στο νέο είδος του διηγήματος, και το «Φυσικής απάνθισμα», το οποίο όπως έχουμε αποδείξει είναι μετάφραση από λήμματα της Γαλλικής

Εγκυκλοπαιδείας των Ντιντερό και Ντ' Αλαμπέρ.

Παράλληλα μεταφράζει, όπως γράφει ο ίδιος στη τελευταία σελίδα του «Φυσικής απάνθισμα», το βιβλίο του Μοντεσκιέ «Πνεύμα των νόμων», που αναφέρεται στα συστήματα διακυβέρνησης της κοινωνίας, στοιχείο που δείχνει ότι από πολύ νωρίς ο Ρήγας ασχολούνταν με τα πολιτικοκοινωνικά θέματα.

Οι μελέτες του Ρήγα και τα ιστορικά γεγονότα της εποχής του, που ο ίδιος βίωσε, θα συνέβαλαν στη διαμόρφωση της συγ-

Τα έργα του Ρήγα Βελεστινλή

1. Σχολείον των ντελικάτων εραστών, Βιέννη 1790
2. Φυσικής απάνθισμα, Βιέννη 1790
3. Ο ηθικός τρίπους, Βιέννη 1797
4. Νέος Ανάχαρος, Βιέννη 1797
5. Εικόνα Μεγάλου Αλεξάνδρου, Βιέννη 1797
6. Επιπεδογραφία της Κωνσταντινουπόλεως, Βιέννη 1796
7. Χάρτα της Ελλάδος, Βιέννη 1797
8. Νέα Χάρτα της Βλαχίας, Βιέννη 1797
9. Γενική Χάρτα της Μολδαβίας, Βιέννη 1797
10. Τα Επαναστατικά (Επαναστατική Προκήρυξη, Δίκαια του Ανθρώπου, το Σύνταγμα, Θούριος, Υμνος Πατριωτικός)

κεκριμένης σύλληψης του επαναστατικού του σχεδίου: Τα Ορλοφικά του 1770, κατά τα οποία οι επαναστατικές κινήσεις των σκλαβωμένων, που παρακινήθηκαν από τον ρώσο ναύαρχο Ορλόφ, πνίγηκαν στο αίμα, εφόσον δεν προσφέρθηκε η υποσχθεύσιμη στρατιωτική βοήθεια. Ένα δεύτερο σημαντικό γεγονός που θα επηρέασε τον Ρήγα ήταν οι συμφωνίες Σιστόφ και Ιασίου (1791 και 1792) μεταξύ της Αυστρίας, της Ρωσίας και της Οθωμανικής Πύλης, διαψεύδοντας κατ' αυτόν τον τρόπο τις ελπίδες των Ελλήνων για την απελευθέρωσή τους με τη βοήθεια των χριστιανικών κρατών Ανατολής και Δύσης. Το τρίτο γεγονός ήταν η νέα πολιτική κατάσταση της Γαλλίας του 1789, με την οποία καταργήθηκε η κληρονομική εξουσία.

Ετοιμασία της εκδοτικής προσπάθειας

Το 1796 μεταβαίνει πάλι στη Βιέννη, έχοντας λάβει τις αποφάσεις του για την κάθοδό του στην Ελλάδα και την έναρξη της επαναστάσεώς του, ενώ παράλληλα ετοιμάζει τη μεγάλη εκδοτική του προσπάθεια. Τυπώνει τη μεγαλειώδη δωδεκάφυλλη «Χάρτα της Ελλάδος», στην οποία έβαλε πολλά ιστορικά στοιχεία και συμβολισμούς, όπως το ρόπαλο του Ηρακλή. Τυπώνει επίσης τους Χάρτες της Βλαχίας και Μολδαβίας, οι οποίοι, όπως έχουμε δείξει, είναι και αυτοί πολιτικοί χάρτες του κράτους του, την εικόνα του Μεγάλου Αλεξάνδρου, τα βιβλία «Ηθικός Τρίπους» και «Νέος Ανάχαρος». Και για όλα αυτά έπαιρνε άδεια από τον λογοκρίτη της αστυνομίας για να τα τυπώσει. Τέλος, παράνομα τυπώνει το «Στρατιωτικόν εγκόλπιον» και το Σύνταγμά του, τη «Νέα πολιτική διοίκηση» και τον «Θούριο». Και τα τυπώνει παράνομα στο τυπογραφείο των σιατιστινών αδελφών Πούλιου, διότι δεν θα ήταν δυνα-

τόν να κρύψει τις επαναστατικές του βλέψεις και να παραπλανήσει τον λογοκρίτη. Ξεκάθαρα μιλούσε για επανάσταση.

Αποκάλυψη της επαναστατικής του δράσης

Έχοντας πάρει διαβατήριο από την αυστριακή αστυνομία, στοιχείο που δείχνει πόσο συνωμοτικά δρούσε ο Ρήγας, φεύγει από τη Βιέννη για την Τεργέστη, που τότε ήταν υπό την αυστριακή εξουσία. Προηγουμένως έστειλε στον σύντροφό του στην Τεργέστη Νιώτη έναν φάκελο με επιστολές και πέντε κιβώτια με το επαναστατικό του υλικό. Όμως η μοίρα είχε άλλες βλέψεις. Όταν φθάσανε τα δέματα και ο φάκελος στην Τεργέστη, ο Νιώτης απουσίαζε και ο μικρόψυχος κοζανίτης συνέταιρός του Δημήτριος Οικονόμου άνοιξε τον φάκελο και τα κιβώτια. Είδε το επαναστατικό υλικό και αμέσως τα παρέδωσε στην αυστριακή αστυνομία, η οποία συνέλαβε τον Ρήγα στο ξενοδοχείο της Τεργέστης όπου θα παρέμενε. Άρχισαν οι ανακρίσεις, οι οποίες αποκάλυψαν την επαναστατική δράση του Ρήγα Βελεστινλή, η οποία εξυφαινόταν χωρίς όμως να έχει μάθει το παραμικρό η τόσο καλά οργανωμένη αυστριακή αστυνομία, γι' αυτό και κατατρόμαξε. Μάλιστα τις ανακρίσεις παρακολουθούσε και ο ίδιος ο αυτοκράτορας Φραγκίσκος.

Γίνονται συλλήψεις των συντρόφων του Ρήγα, ο οποίος για έξι μήνες με σίδερα στα χέρια και στα πόδια ανακρίνεται και βασανίζεται. Από την Τεργέστη μεταφέρεται στη Βιέννη και από εκεί στο Βελιγράδι, όπου φυλακίζεται στον πύργο Νεμπούζα. Εκεί με άλλους επτά συντρόφους του βρίσκει μαρτυρικό θάνατο με εντολή του σουλτάνου. Η εντολή ήταν τρεις μέρες μετά την παραλαβή του φριμανιού να στραγγαλιστούν. Τα σώματά τους πετάχτηκαν στα νερά του Δούναβη. Το ημερολόγιο τότε έγραφε 24 Ιουνίου 1798.

Ο Ρήγας δεν πρόλαβε να δει την Ελλάδα ελεύθερη. Όμως ο Θούριός του, που ήταν με απλά λόγια γραμμένος, πέρασε κάμπους και θάλασσες, πολιτείες και χωριά του βαλκανικού χώρου, εμπυχνώνοντας τους σκλαβωμένους στην απόφασή τους να γκρεμίσουν την απολυταρχική εξουσία του σουλτάνου, να αποκτήσουν την ελευθερία και να ζήσουν σε μια δημοκρατική πολιτεία. Χαρακτηριστικά είναι τα λόγια του στρατηγού Μακρυγιάννη: «Μετά πολλούς αιώνας Ρήγας ο Βελεστινλής σπύρει τον σπόρον της ελευθερίας εις τους Έλληνας και τους ενθαρρύνει οδηγών αυτούς τον τρόπον της απελευθερώσεώς των. Οι Έλληνες ενθουσιασθέντες και ενθαρρυσθέντες από τους λόγους του Ρήγα έλαβον τα όπλα υπέρ της ελευθερίας».

Επιπλέον η διεξοδική μελέτη των έργων του Ρήγα Βελεστινλή, καθώς και των εγγράφων σύλληψης, ανάκρισης και θανάτου του, δείχνουν τα χαρακτηριστικά της πολύπλευρης φυσιογνωμίας του. Ο Ρήγας ήταν: διαφωτιστής, επαναστάτης, πολιτικός και στρατιωτικός νους, εθνεγέρτης, μάρτυρας και οραματιστής μιας δημοκρατικής πολιτείας στον βαλκανικό χώρο.

Δεν παραλείψαμε να αναφερθούμε και στις ελληνικές... παραλείψεις όσον αφορά τη μελέτη και τη γνώση του έργου του θεσσαλού οραματιστή, αλλά και όσον αφορά την αξιοποίηση του έργου αυτού στον ευρύτερο χώρο των Βαλκανίων.

Ποια στοιχεία από το έργο του Ρήγα παραμένουν επίκαιρα σήμερα;

Η επικαιρότητα του Ρήγα δεν αφορά στο παρόν, ανάγεται στο μέλλον της σημερινής ανθρωπότητας. Ο Ρήγας με το πρόταγμα της «Ελληνικής Δημοκρατίας» κατόρθωσε να συγκεράσει το κεκτημένο της ανθρωποκεντρικής οικουμένης που βίωνε ο ελληνοισμός της εποχής του με την αναδυόμενη στον ευρωπαϊκό ορίζοντα μεγάλη κοσμοσυστημική κλίμακα.

Από το ελληνικό κεκτημένο διατηρούσε: Πρώτον, τη *δημοκρατική αυτοκυβέρνηση* στο τοπικό, στο περιφερειακό επίπεδο, αλλά και στο σύνολο της επικράτειας, αντί της ημι-κρατικής δεσποτείας που προέκρινε η ευρωπαϊκή διανόηση. Ο λαός του Ρήγα συγκροτείται σε *δήμο*, δεν αντιμετωπίζεται ως ιδιωτική μάζα ή αγέλη. Δεύτερον, την *πολυσημία του έθνους*, μια οικουμενική αντίληψη της συλλογικής ταυτότητας, αντί της ολοκληρωτικής ομοιογένειας που προωθούσαν τα ευρωπαϊκά κράτη. Τρίτον, την *πλήρη πολιτεότητα* που προσιδιάζει στον «αυτοκράτορα λαό» και όχι την ιδιότητα του υπηκόου πολίτη του κυρίαρχου κράτους. Η ελευθερία στην «Ελληνική Δημοκρατία» του Ρήγα είναι καθολική, εκτείνεται στο ατομικό, κοινωνικό και πολιτικό πεδίο και όχι μόνο στο ατομικό με την προσθήκη συμπληρώματος δικαιωμάτων, όπως σήμερα.

Ο Ρήγας δεν υπήρξε κοινωνικός επαναστάτης. Η μεγαλοσύνη του έγκειται στο ότι συγκρότησε πολιτεία στη βάση της ελληνικής πραγματικότητας της εποχής του, η οποία, αν συγκριθεί με τις ημι-δεσποτικές συνθήκες που βίωνε η Ευρώπη του 18ου αιώνα, είναι αυτή καθεαυτή επαναστατική. Σ' αυτό διαφέρει ο Ρήγας από τον Κοραή, ο οποίος θαύμαζε το αμερικανικό πολίτευμα.

Είναι προφανές ότι το «Σύνταγμα» του Ρήγα δεν προηγείται απλώς της εποχής του, αλλά και καταφανώς της εποχής μας. Αποτελεί δηλαδή μια υπόθεση που θα μπορούσαν να προσεγγίσουν οι σύγχρονες κοινωνίες στο μακρινό μέλλον, εφόσον συνεχίσουν να εξελίσσονται.

Όσον αφορά στην ελληνική επι-

Γιώργος Κοντογιώργης Η επικαιρότητα του Ρήγα ανάγεται στο μέλλον της ανθρωπότητας

Με τον καθηγητή Πολιτικής Επιστήμης του Παντείου Πανεπιστημίου Γιώργο Κοντογιώργη συζητήσαμε για τα στοιχεία του έργου του Ρήγα Βελεστινλή που παραμένουν ζωντανά στις μέρες μας.

«Ο Ρήγας ψάλλων τον θούριον» έργο του Peter von Hess.

καιρότητα του Ρήγα: το πρόταγμα του εγγραφόταν στην *ελληνική συνέχεια*, απέδιδε τη *φιλοδοξία ενός οικουμενικού έθνους* και όχι το ξεπεσμένο κρατομορφικό κατάλοιπο του ελληνοισμού, που προέκυψε από την Επανάσταση. Το κράτος του Ρήγα δεν είχε απλώς αντιστοιχία με την κοινωνία, ήταν η κοινωνία. Στον αντίποδα, το νεοελληνικό κράτος θα λειτουργήσει ως *κατοχικός δυνάστης* επί της κοινωνίας. Το νεοελληνικό κράτος σηματοδοτεί τη συνολική οπισθοχώρηση του ελληνοισμού, ο οποίος, αντί της *προόδου* που υποσχόταν η οικουμένη, επέλεξε τον δεσποτικό *εξευρωπαϊσμό*.

Το παράδειγμα του Ρήγα είναι επίσης αποκαλυπτικό της νεοελληνικής παθογένειας: της μη αντιστοιχίας του πολιτικού συστήματος, το οποίο ενσαρκώνει το κυρίαρχο κράτος, με το υπερβάλλον ανθρωποκεντρικό και, συνα-

κόλουθα, πολιτικό ανάπτυγμα της κοινωνίας. Αναντιστοιχία που επιτρέπει στην πολιτική τάξη να αποσυλλογικοποιεί την κοινωνία των πολιτών, να αντιμετωπίζει τα μέλη της κατά μόνας (η πελατειακή κομματοκρατία), μεταβάλλοντας τη λειτουργία της σε δυναστική και ληλατική.

Η ελληνική πολιτική επιστήμη έχει μελετήσει όπως θα έπρεπε το έργο του; Διδάσκεται στις αντίστοιχες σχολές της χώρας μας;

Προφανώς όχι. Εντάσσει τον Ρήγα στο γενικότερο ερμηνευτικό πλαίσιο που θεωρεί την ελληνική κοινωνία περιφερειακό προσκύρωμα της Ευρώπης. Υπό το πρίσμα αυτό, ο Ρήγας δεν είναι παρά ένας απλός μεταφορέας των ιδεών της Γαλλικής Επανάστασης και του Διαφωτισμού στην καθ' ημάς καθυστερημένη Ανατολή.

Στην πραγματικότητα, η κρατούσα ιστοριογραφία προβάλλει στον Ρήγα τη δική της αδυναμία να διατυπώσει έναν αυτοδύναμο επιστημονικό λόγο, δηλαδή την παραρτηματική της λειτουργία στο πλαίσιο του διεθνούς επιστημονικού γίγνεσθαι. Στον αντίποδα, ο Ρήγας πιστεύει ότι η δυτικοευρωπαϊκή διανόηση αντιγράφει δημιουργικά τα *προ-δημοκρατικά* συντάγματα των ελληνικών πόλεων (π.χ. του Σόλωνα), προκειμένου να τα εφαρμόσει όταν οι κοινωνικές συνθήκες το επιτρέψουν. Ο ίδιος όμως επιλέγει τη *δημοκρατία* επειδή, όπως αποδέχεται, είναι το πολίτευμα που ζουν οι Έλληνες της εποχής του στο πλαίσιο των *κοινών/κοινότητων*, παρά την οθωμανική κατοχή.

Η ελληνική διπλωματία αξιοποιεί τα μηνύματα που βγαίνουν μέσα από το έργο του Ρήγα;

Για να συμβεί αυτό, πρέπει αφενός το ελληνικό κράτος να επεξεργασθεί πολιτικές στρατηγικές για τον διεθνή του ρόλο αντίστοιχες με τις δυνατότητες του ελληνοισμού, και αφετέρου η άρχουσα τάξη να ανακτήσει την επαφή της με την ελληνική ιστορία. Όμως το παρόν πολιτειακό σύστημα δεν οδηγεί σε μια αναγκαστική έστω προσήλωση της άρχουσας τάξης στο δημόσιο καθήκον εφ' ω ετάχθη, ούτε η παιδεία της την οπλί-

ζει με την αρμόζουσα αυτοεκτίμηση και άρα με προσεγγίσεις αυτογνωσίας. Το πολιτικό προσωπικό και η κρατική διανόηση έχουν ενστερνισθεί το σύνδρομο του υπομείονα, του φορέα υποτέλειας, που χρησιμοποιεί το κράτος για να «φαίνεται» και να ευημερεί, όχι ως συλλογικό καταπίστευμα. Ο Ρήγας όμως είναι κτήμα όλων των Βαλκανίων, μια παγκόσμια μορφή.

Τρεις βαλκανικές χώρες βρίσκονται ήδη στην Ευρωπαϊκή Ένωση, ενώ με την πάροδο του χρόνου θα μπουν και κάποιες άλλες. Αυτό βοηθά στη διαμόρφωση μιας μικρής Βαλκανικής Ένωσης, έστω μια ευρύτερη συνεργασία μεταξύ των χωρών μας, πάντα μέσα στο ευρύτερο πλαίσιο της ΕΕ;

Η συστέγαση των βαλκανικών χωρών στην Ευρωπαϊκή Ένωση θα μπορούσε να αποτελέσει μια πρώτη τάξεως ευκαιρία ανάπτυξης ευρύτερων συνεργειών στην περιοχή. Η ΕΕ προσφέρει μεγάλες θεσμικές ευκαιρίες σε διαπεριφερειακό επίπεδο. Η Ελλάδα δεν έχει καν αντιστοιχίσει τις πολιτικές της με την οικονομική της παρουσία στην περιοχή. Προφανώς δεν μιλάμε πια για μια Βαλκανική Ένωση, διότι έχουν μετατραπεί δραματικά οι συνθήκες από την εποχή του Ρήγα, αλλά για τη δημιουργία ενός ισχυρού πλέγματος σχέσεων που θα κινητοποιούσε το κοινό πολιτισμικό υπόβαθρο των λαών της Βαλκανικής και το κοινό συμφέρον προς όφελος της ειρήνης, της ασφάλειας και της ευημερίας της περιοχής.

Με ποιες αντίστοιχες παγκόσμιες φυσιογνωμίες θα συγκρίνατε τον Ρήγα;

Η πρόταση του Ρήγα για μια οικουμενική κοσμοπόλη δεν έχει προηγούμενο ούτε και διατυπώθηκε έκτοτε μια άλλη που να της μοιάζει έστω κατά μικρόν, με μέτρο την πρόοδο. Όλοι οι νεότεριοι που στοχάστηκαν για το κράτος είχαν κατά νουν ένα κράτος μετάβασης από τη δεσποτεία στον ανθρωποκεντρισμό (Μοντεσκιέ, Χομπς κτλ.) ή, στην καλύτερη περίπτωση, το πρωτο-ανθρωποκεντρικό κράτος-έθνος. Δεν είναι τυχαίο ότι το σύνολο της σύγχρονης διανόησης αδυνατεί να συλλάβει ακόμη και τις θεμελιώδεις έννοιες που αποτελούν το θεμέλιο του κράτους του Ρήγα, όπως η δημοκρατία, η ελευθερία, η ισότητα. Εξ ου και οι παρερμηνείες του Ρήγα ή το γεγονός ότι ορίζουν ως δημοκρατικό ένα σύστημα όπως το σημερινό, που δεν συγκεντρώνει ούτε τις προϋποθέσεις της αντιπροσώπευσης.

Έλενα Λαζάρ

Το θέμα «Ρήγας» φαίνεται ανεξάντλητο

Με την ελληνίστρια Έλενα Λαζάρ από τη Ρουμανία μιλήσαμε για το πώς προβάλλει η μορφή του Ρήγα μέσα από την ιστοριογραφία της χώρας της αλλά και για την επιρροή του έλληνα οραματιστή και επαναστάτη στους ανθρώπους της πατρίδας της.

Δεν διστάζει μάλιστα να προτείνει τη δημιουργία ενός βαλκανικού προγράμματος μελέτης του έργου του Ρήγα, αφού, όπως επισημαίνει σε κάποιο άλλο σημείο της συνέντευξης, «πολλές ιδέες του αποτελούν εύγλωττη συνηγορία για μια κοινότητα ιδεωδών, παραδόσεων και συμφερόντων του βαλκανικού χώρου».

Πώς προβάλλει η μορφή του Ρήγα του Βελεστινλή μέσα από την ιστοριογραφία της Ρουμανίας;

Ο έλληνας λόγιος και επαναστάτης Ρήγας Βελεστινλής ήταν μία από τις πιο δημοφιλείς ελληνικές προσωπικότητες στα Ρουμανικά Πριγκιπάτα. Το λογοτεχνικό του έργο, που γράφτηκε κατά πλειοψηφία στο Βουκουρέστι, και η επαναστατική του δράση αποτέλεσαν σταθερό σημείο έλξης και ενδιαφέροντος για τους ρουμάνους ιστορικούς. Η συμβολή τους στη διασαφήνιση μερικών σημαντικών όψεων της βιογραφίας του είναι πράγματι ουσιαστική. Το 2007 κυκλοφόρησε στο Βουκουρέστι ένα βιβλίο-γεγονός, «Οι Ρουμάνοι για τον Ρήγα. Ιστο-

ρικές αναφορές». Ο τόμος (464 σελ.+16 σελ. με έγχρωμες φωτογραφίες), με την επιστημονική επιμέλεια της δρος Georgeta Filitti, περιλαμβάνει μια επιλογή 21 μελετών που ανήκουν σε σπουδαίους ρουμάνους ιστορικούς, από τον Nicolae Iorga μέχρι τους εκπροσώπους νέων γενεών νεοελληνιστών. Κάθε μελέτη εξετάζει μία από τις πολλές και κάποτε περίπλοκες όψεις της πολύπλευρης προσωπικότητας του Ρή-

Ο Ρήγας και ο Κοραΐς βοηθούν την Ελλάδα να σηκωθεί. Έργο του θεόφιλου Χατζημιχάλη, Βόλος, 1911.

Το εξώφυλλο της έκδοσης των «Επαναστατικών» στα Ρουμανικά.

για Βελεστινλή. Η Georgeta Filitti υπογράφει εκτενή εισαγωγική μελέτη με τίτλο «Ο Ρήγας μεταξύ θρύλου και πραγματικότητας». Αυτό το έργο θα έπρεπε μια μέρα να μεταφραστεί στα ελληνικά, επειδή προσφέρει πολλά ανέκδοτα στοιχεία που δεν είναι γνωστά στην ελληνική βιβλιογραφία του θέματος.

Εσείς πώς τον ανακαλύψατε και τι σας κάνει μεγαλύτερη εντύπωση από τη ζωή και το έργο του;

Το πρώτο βήμα στη γνωριμία μου με τον λόγιο από το Βελεστινίο οφείλεται στον αείμηστο Λεάνδρο Βρανούση. Το 1980

Βιογραφικό

Η Έλενα Λαζάρ γεννήθηκε το 1949 στο Στεφανέστι-Τλφοβ της Ρουμανίας. Είναι κλασική φιλόλογος και ιδιοκτήτρια-διευθύντρια του εκδοτικού οίκου «Ομόνοια», ο οποίος εκδίδει αποκλειστικά μεταφράσεις νεοελληνικής λογοτεχνίας και βιβλία που αφορούν την ιστορία του εξελληνισμού της Ρουμανίας. Έχει στο ενεργητικό της 44 βιβλία με μεταφράσεις ελληνικής λογοτεχνίας και άλλα 7 πρωτότυπα έργα αφιερωμένα στα ελληνικά γράμματα. Έχει τιμηθεί με τρία βραβεία για τη μετάφραση, στην Ελλάδα (1994) και στη Ρουμανία (1994, 2003). Πρόσβειρα Ελληνισμού (Αθήνα, 2005). Χρυσό Μετάλλιο της Βεργίνας (Σαλαμίνα, 2006).

e-mail: omonia@arexim.ro,
 omonia@rdslink.ro
 omoniapublish.blogspot.com
 www.omoniam.ro

τεράστια βιβλιογραφία πάνω στην προσωπικότητα και το έργο του, το θέμα Ρήγας φαίνεται ανεξάντλητο, κι αυτό είναι ένας από τους πολλούς λόγους που κρατούν ζωντανό το ενδιαφέρον μου για τον έλληνα ήρωα.

Υπάρχουν ανάλογες περιπτώσεις με τον Ρήγα στη Ρουμανία ή επιρροές του σε άλλους επαναστάτες, θεωρητικούς, πολιτικούς;

Το γεγονός ότι από τις αρχές του 19ου αιώνα μέχρι σήμερα δεκάδες συγγραφείς και ειδικοί έχουν σκιαγραφήσει την προσωπικότητά του, με την ανακάλυψη πρωτοτύπων έργων του, μιλάει νομίζω από μόνο του. Κατά τα επαναστατικά χρόνια του πρώτου μισού του 19ου αιώνα οι κάτοικοι του Βουκουρεστίου ανέκρουαν συχνά, ενθουσιασμένοι, τον Θούριο του Ρήγα, πράγμα που δείχνει πόσο οικεία ήταν το πρόσωπο και το έργο του στη ρουμανική κοινωνία της εποχής.

Ποιες οι εντυπώσεις από την έκδοση των «Επαναστατικών» στα ρουμανικά;

Τα «Επαναστατικά» του Ρήγα Βελεστινλή κυκλοφόρησαν το 1999, με την ευγενική αρωγή της Επιστημονικής Εταιρείας Μελέτης Φερών-Βελεστινίου-Ρήγα, που ενθαρρύνει από χρόνια σταθερά τις προσπάθειές μας για την προβολή του έργου του Ρήγα στη Ρουμανία. Η γρήγορη εξάντληση της έκδοσης αποδεικνύει το ενδιαφέρον με το οποίο περίμεναν οι Ρουμάνοι ειδικοί ένα από τα πιο γνωστά έργα του επαναστάτη.

Βλέπετε να υπάρχουν ζωντανά στοιχεία στο έργο του Ρήγα ικανά να μας εμπνεύσουν και να τα αξιοποιήσουμε για την ευρύτερη ανάπτυξη των βαλκανικών χωρών;

Πολλές ιδέες που εμπνέουν το έργο του Ρήγα μόνον και σήμερα επίκαιρες, ιδιαίτερα αυτές που αποτελούν, θα έλεγα, εύγλωττη συνηγορία για μια κοινότητα ιδεωδών, παραδόσεων και συμφερόντων του βαλκανικού χώρου.

Τι άλλο θα πρέπει να προσθέσουμε;

Ένα ελληνορουμανικό πρόγραμμα ή, γιατί όχι, ένα βαλκανικό πρόγραμμα πιο συστηματικής μελέτης θα μπορούσε να προσφέρει ακόμα πολλές ευχάριστες εκπλήξεις. Θα είμαστε πάντα παρόντες για την προβολή των πορισμάτων ενός τέτοιου προγράμματος.

Κιρίλ Τοπάλοβ

Η ιδέα για την ενωμένη Ευρώπη πρωτογεννήθηκε στα μέρη μας

Η συνομιλία μας με τον Κιρίλ Τοπάλοβ, καθηγητή Βαλκανολογίας του Πανεπιστημίου της Σόφιας, συγγραφέα και πρώην πρέσβη της Βουλγαρίας στην Αθήνα, μας δίνει τη δυνατότητα να γνωρίσουμε μια αντίστοιχη περίπτωση με τον Ρήγα.

Πρόκειται για τον Βούλγαρο Γκεόργκι Ρακόβσκι, που όπως αναφέρει ο καθηγητής Κιρίλ Τοπάλοβ η ζωή και το έργο του παρουσιάζουν εντυπωσιακές ομοιότητες με τον Ρήγα Βελεστινλή.

Πώς ήλθατε σε επαφή με το έργο του Ρήγα και τι σας έκανε μεγαλύτερη εντύπωση;

Για το έργο του μέγα Έλληνα εθνεγέρτη Ρήγα έμαθα πολλά πριν 35 χρόνια, νέος βοηθός στη διάρκεια της ειδικεύσεώς μου στο Πανεπιστήμιο Αθηνών. Με τη βοήθεια του μακαρίτη πια καθηγητή Σκουβαρά έπρεπε να γνωριστώ με τη νεοελληνική λογοτεχνία. Με βοήθησε και του είμαι πολύ ευγνώμων, αλλά βέβαια η αληθινή προσέγγισή μου στους μεγάλους Έλληνες συγγραφείς έγινε με τα βιβλία στα αναγνωστήρια και με τις οδηγίες που δεχόμουν συνεχώς από μια παλιά και εγκάρδια φίλη μου, την Ελένη Φεγγουδάκη, καλή ποιήτρια και βαθιά γνώστρια της νεοελληνικής ιστορίας και λογοτεχνίας. Έτσι βεβαιώθηκα ότι τα συμπεράσματα που είχα βγάλει για την ιδιαίτερη και πολύ εντυπωσιακή ομοιότητα ανάμεσα στο έργο του Ρακόβσκι και του Ρήγα είναι σωστά. Στην κυρία Φεγγουδάκη είμαι ιδιαίτερα ευγνώμων και για ακόμα μία πολύ σημαντική για μένα σαν συγγραφέα προσφορά της - μετέφρασε τρία από τα πιο επιτυχημένα μου μυθιστορήματα («Ανύπαντρη μητέρα, να είσαι ευλογημένη», «Μη φοβάσαι Ανθρωπάκι» και «Μια ζωή χωρίς εσένα»), τα οποία εκδόθηκαν από τα «Νέα Σύνορα», όπως επίσης και θεατρικά μου έργα.

Θέλετε να μας πείτε μερικά πράγματα για τον Ρακόβσκι;

Συγγραφέας που έγραψε θούριους για την ερχόμενη επανάσταση, εκδότης εφημε-

ρίδων και περιοδικών, επιστήμονας και οραματιστής της ελευθερίας, πρώτος μεγάλος ιδεολόγος και οργανωτής του απελευθερωτικού μας αγώνα, ακούραστος εργάτης και διπλωμάτης για τη βαλκανική συνεργασία, στενός φίλος του Κωλέτη και του Χατζηχρήστου, έμπιστος άνθρωπος επίσης των κυβερνήσεων της Σερβίας και της Ρουμανίας... Άνθρωπος-θεσμός. Σαν τον Ρήγα.

Ποια είναι τα κοινά στοιχεία ανάμεσα στον Ρήγα και τον Ρακόβσκι;

Είναι εντυπωσιακή η ομοιότητα ακόμα και σε καθαρά βιογραφικό επίπεδο. Και ο Ρήγας και ο Ρακόβσκι γεννήθηκαν σε μικρές πόλεις της αυτοκρατορίας, τοποθετημένες ωστόσο κοντά στους μεγάλους δρόμους και με άσβεστες πολιτιστικές και ιστορικές αναμνήσεις. Από τις γενέτειρές τους σχηματίζουν και οι δύο τα «επιθετά» τους: ο Βελεστινλής από το Βελεστίνιο και ο Ρακόβσκι από το χωριό της μητέρας του, το Ράκοβο. Εγκαταλείπουν τη γενέτειρά τους σε εφηβική ηλικία για να συνεχίσουν τη μόρφωσή τους στην Κωνσταντινούπολη και τα εφηβικά τους χρόνια συμπίπτουν με τις ενθαρρυντικές για τους υπόδουλους αναταραχές εξαιτίας του ρωσοτουρκικού πολέμου. Στην πρωτεύουσα της αυτοκρατορίας τους φροντίζουν συγγενείς τους, οι ίδιοι μαθαίνουν αχόρταγα ξένες γλώσσες και με γοργούς ρυθμούς συμπληρώνουν τα κενά στις γνώσεις τους, ενώ οι ικανότητές τους αναγνωρίζονται από πολύ νωρίς. Και οι δύο αναχωρούν από την Κωνσταντινούπολη για τα πριγκιπάτα του Δούναβη, όπου στην αρχή διδάσκουν και λίγο αργότερα καταπιάνονται με την ενεργό πολιτική δραστηριότητα: ο Ρήγας ως γραμματέας των Φαναριωτών οι οποίοι κυβερνούν στα πριγκιπάτα, και ο Ρακόβσκι ως οργανωτής και ηγέτης των λεγόμενων εξεγέρσεων της Βραϊλάς, οργανωμένων από την Ελλάδα. Κατέχουν υψηλές θέσεις και κατά τη διάρκεια των επόμενων ρωσοτουρκικών πολέμων αρχίζουν την κατάλληλη στιγμή να ενεργούν στο πλευρό του αντιπάλου ενάντια στην Τουρκία.

Και ως προς τα οράματά τους;

Ύστερα από μια πολιτική και πνευματική δραστηριότητα εξαιρετικά ενεργή, αποκρυσταλλώνουν την ιδέα για ένα μεγάλο βαλ-

Ο Γκεόργκι Ρακόβσκι.

κανικό κράτος, το οποίο ο Ρήγας σκέπτεται σαν Ελληνική Δημοκρατία και ο Ρακόβσκι, μισό αιώνα αργότερα, σαν Βαλκανική Ομοσπονδία. Ιδεολογικά και πολιτισμικά συνδέονται στενά με τη Γαλλία. Προσπαθούν να εκμεταλλευτούν τις διαφορές μεταξύ των Μεγάλων Δυνάμεων προς όφελος των δικών τους βαλκανικών απελευθερωτικών σχεδίων, και όταν κατανοούν το απραγματοποίητο αυτών των ελπίδων, κάνουν σχέδια για την απελευθέρωση των υπόδουλων λαών με δικά τους μέσα. Λίγο πριν από τον θάνατό τους (και οι δύο περίπου στα 40 τους) σχεδιά-

ζουν πορεία προς την πατρίδα τους με σκοπό να προκαλέσουν ριζοσπαστικά γεγονότα. Και οι δύο συλλαμβάνονται στην Τεργέστη από την αυστριακή αστυνομία, μόνο που ο Ρακόβσκι κατορθώνει να σωθεί.

Προσωπικότητες με πολύπλευρα πνευματικά ενδιαφέροντα, πρόδρομοι των κατοπινών εθνικοαπελευθερωτικών επαναστάσεων των λαών τους, παράξενος συνδυασμός -μόνο με την πρώτη ματιά- ονειροπόλων, τυχοδιωκτών και μεγαλοφυών πολιτικών με νηφάλια, πρακτική και οργανωτική αντίδραση, που αναλαμβάνουν έργα καταδικασμένα εκ των προτέρων σε αποτυχία λόγω μη ώριμων συνθηκών, μεγάλοι μοναχικοί οι οποίοι προσπερνούν και την εποχή και τους συγχρόνους τους, ο μέγας Ρήγας και ο Ρακόβσκι συνοψίζουν και παρουσιάζουν το καλύτερο δυνατό βαλκανικό πρότυπο του ιστορικά αναγκαίου ηγέτη, του ανθρώπου-κράτους ο οποίος συνοψίζει σχεδόν όλες -ή τουλάχιστον τις πιο σπουδαίες- λειτουργίες του ακόμα μη υφιστάμενου θεσμού του εθνικού κράτους.

Μπορούμε σήμερα, σ' αυτή τη βαλκανική κόχη της Ευρώπης και του κόσμου, να αξιοποιήσουμε κάποια διδάγματα από το έργο του Ρήγα και του Ρακόβσκι για μια καλύτερη και ουσιαστική συνεργασία;

Ας αξιοποιήσουμε την ιδέα τους για ειρηνικά, πνευματικά, ελεύθερα, ανεξάρτητα και δημοκρατικά Βαλκάνια. Και να μην ξεχνάμε ότι και η ιδέα για την ενωμένη Ευρώπη (πρώτα σαν ιδέα για ενωμένα Βαλκάνια) πρωτογεννήθηκε εδώ, στα μέρη μας, πριν 200 χρόνια - από τον Ρήγα και από τον θερμό οπαδό του Ρακόβσκι.

Βιογραφικό

Γεννήθηκε στη Σόφια το 1943. Καθηγητής στο Πανεπιστήμιο St. Kliment Ohridski της Σόφιας, πρόεδρος της Ακαδημίας Βαλκανικού Πολιτισμού, διευθυντής της Εθνικής Βιβλιοθήκης της Βουλγαρίας, πρόεδρος της Εταιρείας των Φίλων του Ελληνικού Πολιτισμού και πολλών άλλων πολιτισμικών θεσμών. Πρέσβης της Βουλγαρίας στην Αθήνα (1998-2002), δημοτικός σύμβουλος Σόφιας (2003-2007). Έλαβε μέρος σε πολλά επιστημονικά και λογοτεχνικά συνέδρια στην Ελλάδα και σ' όλο τον κόσμο. Ασχολείται με τα βουλγαρικά και με τα ελληνικά γράμματα (και με τις σχέσεις μεταξύ τους). Συγγραφέας με πολλά μυθιστορήματα και θεατρικά έργα. Μεταφράζει ελληνική λογοτεχνία.

Έργο του Φώτη Κόντογλου, τοιογραφία.

Διάκτωρ Ιστορίας της Ιατρικής και πρόεδρος της Επιστημονικής Εταιρείας Μελέτης Φερών-Βελεστίνου-Ρήγα ο Δημήτριος Καραμπερόπουλος, παράλληλα με τις λοιπές του επιστημονικές εργασίες, φροντίζει με τις ποικίλες δράσεις της Εταιρείας να μας υπενθυμίζει πως αξίζει να μελετάμε τα διαχρονικά οράματα του Ρήγα. Άλλωστε και το αφιέρωμα αυτό έγινε με τη δική του συμβολή.

Προφανώς η διαρκής ενασχόλησή σας με τη ζωή και το έργο του Ρήγα δεν αφορά απλώς την κοινή σας καταγωγή. Πώς ξεκινήσατε λοιπόν να μελετάτε τη ζωή και το έργο του μεγάλου αυτού οραματιστή;

Η καταγωγή μου είναι από το Βελεστίνο, όπου έζησα μέχρι τα 17 μου χρόνια, και η σημαντική αυτή τύχη να κατάρχομαι από τη γενέτειρα του Ρήγα Βελεστινλή οπωσδήποτε ενδόμυχα θα έπαιξε ρόλο στις δραστηριότητές μου. Γι' αυτό και κατά την ενασχόλησή μου με τα πολιτιστικά έθεσα ως στόχο να αναδείξουμε τη μεγάλη κληρονομιά της γενέτειράς μας, του επαναστάτη Ρήγα Βελεστινλή και των αρχαίων Φερών.

Και η Επιστημονική Εταιρεία Μελέτης Φερών-Βελεστίνου-Ρήγα; Πώς αρχίσατε και με ποιους στόχους;

Το 1985 είχα τη σκέψη να διοργανώσουμε για τον Ρήγα Βελεστινλή και τη γενέτειρά του ένα διεθνές συνέδριο, μια και μέχρι τότε δεν είχε διοργανωθεί σχετικό συνέδριο για τη μεγάλη αυτή φυσιογνωμία του βαλκανικού χώρου. Τα μηνύματα ήταν ενθαρρυντικά και η συμμετοχή μεγάλη, με επιστήμονες και από άλλες χώρες. Χαρακτηριστική ήταν η αυθόρμητη αναφήνηση του σημαντικού μελετητή του Ρήγα, Λεάνδρου Βρανούση, όταν του τηλεφώνησα και του ανακοίνωσα το σχέδιό μας: «Επιτέλους βρέθηκαν οι Βελεστινιώτες να διοργανώσουν ένα διεθνές συνέδριο για τον Ρήγα». Έτσι, το 1986 διοργανώθηκε με επιτυχία το Α' συνέδριο και ακολούθησαν το Β' το 1982, το Γ' το 1997, το Δ' το 2003 και το Ε' το 2007.

Στόχος μας ήταν να γίνουν ανακοινώσεις για τη ζωή και το έργο του Ρήγα Βελεστινλή

Ο Ρήγας σπέρνει τον σπόρο της επανάστασης, «Πτώση της Κωνσταντινουπόλεως» του Παναγιώτη Ζωγράφου, λεπτομέρεια.

Δημήτριος Καραμπερόπουλος Τα οράματα του Ρήγα είναι διαχρονικά

Ο εκ Βελεστίνου γιατρός και ιστορικός Δημήτριος Καραμπερόπουλος αποτελεί την ψυχή της Επιστημονικής Εταιρείας Μελέτης Φερών-Βελεστίνου-Ρήγα, που τα τελευταία χρόνια μελετά και προβάλλει στην Ελλάδα και στο εξωτερικό το έργο του Ρήγα.

από επιστήμονες της Ελλάδας, των βαλκανικών και ευρωπαϊκών χωρών. Κάτι που το πετύχαμε με τη συμμετοχή πολλών αξιόλογων επιστημόνων, όπως δείχνουν και τα προγράμματα των συνεδρίων.

Ποιες ήταν οι σημαντικότερες δραστηριότητες της Επι-

στημονικής Εταιρείας μέχρι τώρα;

Ήταν πρώτα η διοργάνωση των διεθνών συνεδρίων με την αντίστοιχη έκδοση των πρακτικών τους.

Ένας δεύτερος στόχος μας ήταν η έκδοση όλων των έργων του Ρήγα Βελεστινλή, των ολοκληρωμένων Απάντων, που για πρώτη φορά -σημειώστε το- επανεκδόθηκαν με την προσθήκη ευρετηρίων, σχολίων και με καινούργιες έρευνες, οι οποίες συνέβαλαν να γίνει πλέον κατανοητό το επαναστατικό σχέδιο του Ρήγα. Και -τύχη αγαθή- η επανέκδοση των Απάντων του Ρήγα πραγματοποιήθηκε από τους συμπατριώτες του Ρήγα, τους Βελεστινιώτες.

Τώρα ένας άμεσος στόχος είναι η διοργάνωση του Στ' διεθνούς συνεδρίου τον Οκτώβριο του 2012. Ο μεγάλος όμως στόχος είναι να γίνει η γενέ-

τειρα του Ρήγα τόπος προσκυνήματος όχι μόνο των Ελλήνων αλλά και των άλλων βαλκανικών λαών. Να αποτίουν τον οφειλόμενο φόρο τιμής στον εθνεγέρτη και πρωτομάρτυρα της ελευθερίας Ρήγα Βελεστινλή. Να διαχυθεί το σημαντικό έργο του, να γίνει γνωστή η πρωτοπόρα πολιτικοκοινωνική σκέψη του, η ιδεολογικοπολιτική συνθετική του πρόταση.

Να δημιουργηθεί ένας πολυχώρος στη γενέτειρά του, στον οποίο να αναδεικνύονται οι πολύπλευρες πτυχές της φυσιογνωμίας του Ρήγα, ως διαφωτιστή, επαναστάτη, πολιτικού και στρατιωτικού νου, εθνεγέρτη, μάρτυρα και οραματιστή μιας δημοκρατικής πολιτείας του βαλκανικού χώρου.

Να τοποθετηθούν τα έργα του και να αναλύονται στους επισκέπτες ώστε να κατανο-

ούν τις ιδέες του και τα μηνύματα που διαχρονικά προσφέρει μέσα από αυτά. Να αναλυθεί η θαυμάσια Χάρτα του, το μοναδικό αυτό χαρτογραφικό επίτευγμα, που τώρα γνωρίζουμε καλά τον σκοπό για τον οποίο ο Ρήγας την τύπωσε.

Να αναδεικνύεται η εποχή του με τα ιστορικά γεγονότα και ιδέες που συνέβαλαν στη διαμόρφωση της πρωτοπόρας πολιτικοκοινωνικής σύλληψης του Ρήγα. Παράλληλα να παρουσιάζονται οι διάφορες επιμέρους αντιλήψεις του, που δείχνουν τη δυναμικότητα του πνεύματός του. Οι ιδέες του για την παιδεία, τη γλώσσα, την οικονομία, τη θρησκεία, την αρχαιότητα, τους Ολυμπιακούς αγώνες.

Επιπλέον να παρουσιάζεται η επίδραση του Ρήγα στους μετέπειτα στοχαστές, διανοητές, ποιητές, επαναστάτες κτλ. Να παρουσιαστεί η απεικόνιση του Ρήγα στην τέχνη, στη ζωγραφική, τη γλυπτική, τη λαϊκή τέχνη. Τα θεατρικά έργα που έχουν γραφτεί για τον Ρήγα. Η σχέση του με τη λογοτεχνία.

Πού στόχευε ο Ρήγας με τις ποικίλες εκδόσεις του;

Στο έργο του «Φυσικής απάνθισμα», απ' όπου και η φράση «Όποιος ελεύθερα συλλογάζεται, συλλογάζεται καλά», ο Ρήγας γράφει πως στόχος του τελικός ήταν να αναλάβει το «πεπτωκός ελληνικών γένος». Να εγερθεί στην πρότερη του ένδοξη κατάσταση.

Ο Ρήγας είχε συλλάβει ένα συγκεκριμένο, ρεαλιστικό, εφαρμόσιμο και αποτελεσματικό σχέδιο για την επανάσταση των σκλαβωμένων ραγιαδών και των άλλων βαλκανικών λαών. Χρησιμοποίησε τα βασικά μέσα της επικοινωνίας: τον ήχο-μουσική και την εικόνα. Με τον Θούριό του θέλησε ο Ρήγας να εμψυχώσει τους σκλαβωμένους για να πάρουν την απόφαση για επανάσταση κατά του οθωμανού δυνάστη και να αποκτήσουν την πολυπόθητη ελευθερία. Γι' αυτό και όσοι άκουγαν τον Θούριο εμψυχώνονταν για να αρπάξουν τα άρματα.

Ο Ρήγας ακόμη τύπωσε την εικόνα του Μεγάλου Αλεξάνδρου για να προσφέρει στους σκλαβωμένους ραγιαδες ένα πρότυπο αποφασιστικότητας και αγωνιστικότητας για την επανάσταση. Με τον «Νέο Ανάχαρσι» προσπαθεί να τονίσει τη μεγάλη κληρονομιά των αρ-

χαίων Ελλήνων, ενισχύοντας κατ' αυτόν τον τρόπο την ιστορική τους συνειδηση. Στα «Ολύμπια» γράφει για τα ολυμπιακά αγωνίσματα, επισημαίνοντας ότι αυτά διατηρούνται στην εποχή του στη Θεσσαλία και σε όλη την Ελλάδα - ένα σημαντικό στοιχείο για τη διαχρονικότητα του ελλητισμού.

Αλλά έργα του είναι η μεγαλειώδης Χάρτα της Ελλάδος, όπως και οι άλλοι δύο χάρτες, της Βλαχίας και της Μολδαβίας, που όπως απέδειξαν οι πρόσφατες έρευνές μας κατά την αυθεντική για πρώτη φορά επανέκδοσή τους και τη σύνταξη των ευρητηρίων, είναι πολιτικοί χάρτες του κράτους του. Μάλιστα για τη Χάρτα της Ελλάδος ως πρότυπο πήρε χάρτη της αρχαίας Ελλάδας, για να έχει την αρχαία πολιτική διαίρεσή της καθώς και την αρχαία ονοματολογία των επαρχιών και τοπαρχιών, και όχι την οθωμανική διαίρεση και ονοματολογία. Και με τη «Νέα Πολιτική Διοίκηση» ο Ρήγας δείχνει πόσο προνοητικός και μεθοδικός ήταν. Είχε την πρό-

Τα μέλη της Επιστημονικής μας Εταιρείας βοήθησαν και βοηθούν στην πραγμάτωση των σκοπών μας. Επίσης συμπαραστάτες είναι πολλοί επιστήμονες από την Ελλάδα και το εξωτερικό, που συμβάλλουν στην προώθηση των σκοπών και την επιτυχία των διεθνών συνεδρίων για τον Ρήγα και τη γενέτειρά του. Ας αναφερθεί για την ιστορία του πράγματος πως κατά το έτος 1998, που ήταν και η επέτειος των διακοσίων χρόνων από τον μαρτυρικό θάνατο του Ρήγα, πρότεινα στην έγκριτη ιστορικό Νάντια Ντάνοβα, καθηγήτρια στη Σόφια, πως έχουμε τη σκέψη να μεταφραστεί το Σύνταγμα του Ρήγα στις βαλκανικές γλώσσες. Τότε πρόθυμα ανέλαβε και σε τρεις μήνες μου πρόσφερε τη μετάφραση στα βουλγαρικά, η οποία τυπώθηκε αμέσως και παρουσιάστηκε σε μια πολύ σημαντική και μεγαλοπρεπή εκδήλωση, με τη συμμετοχή των υπουργών Εξωτερικών Ελλάδας και Βουλγαρίας στην Εθνική Βιβλιοθήκη της Σόφιας.

Με την ίδια τακτική συνεχίσαμε και

6.000 αντίτυπα. Μάλιστα τα Άπαντα τα έχουμε εκδώσει και σε ψηφιακό δίσκο (CD-ROM), με αποτέλεσμα να υπάρξει μεγάλη διάχυση των έργων του Ρήγα και ειδικότερα στη νέα γενιά που είναι εξοικειωμένη με τη νέα τεχνολογία. Και με τις καινούργιες έρευνες που πραγματοποιήθηκαν με την ευκαιρία της έκδοσης των Χαρτών γίνεται σιγά σιγά κατανοητό το έργο του Ρήγα. Άλλη μια προσφορά της Επιστημονικής μας Εταιρείας είναι ότι τα «Ανέκδοτα έγγραφα περί Ρήγα Βελεστινλή», που είχαν εκδοθεί από τον Αιμ. Λεγράντ το 1891 και τον Κων. Αμάντο το 1930 και ήταν δυσεύρετα, τα επανεκδώσαμε προσθέτοντας και τα σχετικά ευρητήρια. Είναι τώρα για τον καθένα εύκολο να γνωρίσει τα σχετικά με τη σύλληψη και την ανάκριση, αλλά και το επαναστατικό του σχέδιο και τις αυτούσιες μαρτυρίες των συντρόφων του.

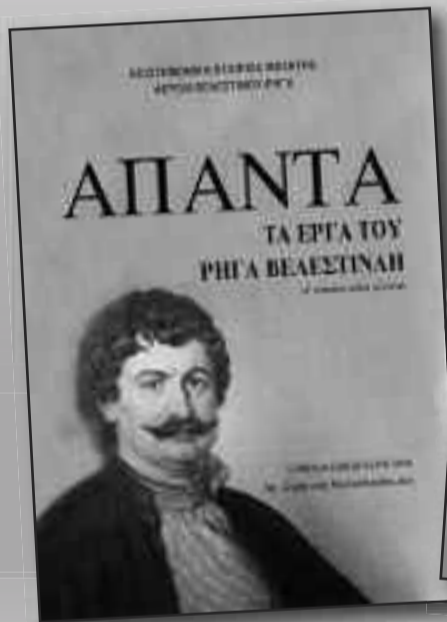
Τι παραμένει επίκαιρο από το έργο αυτό και πώς θα μπορούσαμε να το αξιοποιήσουμε;

κατακτιέται με τις γηγενείς, ντόπιες δυνάμεις και όχι με τη βοήθεια των ξένων δυνάμεων Ανατολής και Δύσης. στ) Ο καθένας να προσφέρει εκείνο που μπορεί και να μη μεμψιμοιρεί. ζ) Να παρουσιάζει ο καθένας τα ιστορικά στοιχεία της γενέτειράς του, τακτική που και ο ίδιος ο Ρήγας εφήρμοσε για τη γενέτειρά του, το Βελεστίνο.

Αν είχατε την ευκαιρία να συναντήσετε τον Ρήγα, ποιες απορίες θα θέλατε να σας λύσει;

Σχετικά με τη μετάφραση του βιβλίου του Μοντεσκιέ «Πνεύμα των νόμων», που το είχε μισομεταφρασμένο, όπως ο Ρήγας γράφει στο «Φυσικής απάνθισμα»: ποιος ήταν ο λόγος που δεν το τύπωσε σε βιβλίο; Ήταν το κόστος της έκδοσης ή δεν συμφωνούσε με το περιεχόμενο;

Ένα δεύτερο ερώτημα θα ήταν το εξής: Οι λαοί του βαλκανικού χώρου ήταν όλοι κάτω από την ίδια απολυταρχική εξουσία του Σουλτάνου, με τα δυσάρε-

Εξώφυλλα εκδόσεων της Επιστημονικής Εταιρείας Μελέτης Φερών-Βελεστίνου-Ρήγα.

νοια πριν ξεκινήσει την επανάστασή του να ετοιμάσει το Σύνταγμα με το οποίο θα διοικούνταν η Ελλάδα και οι άλλες περιοχές του βαλκανικού χώρου.

Ποια ήταν η απήχηση των μεταφράσεων των «Επαναστατικών», που με ταξύ άλλων έργων περιέχει και το Σύνταγμα;

Το πρώτο ζητούμενο για μας ήταν η μετάφραση του Συντάγματος του Ρήγα να καταγραφεί στην επιστημονική βιβλιογραφία της κάθε χώρας, ώστε οι συγγραφείς, οι δημοσιογράφοι, οι επιστήμονες γενικά να έχουν στη δική τους γλώσσα το Σύνταγμα του Ρήγα του 1797, που είναι το πρώτο Σύνταγμα όλου του βαλκανικού χώρου. Στις παρουσιάσεις των μεταφράσεων αυτών έκδηλη ήταν η συμμετοχή του κόσμου, που άκουγε τις πρωτοπόρες ιδέες του Ρήγα για τη συνεργασία των λαών του βαλκανικού χώρου.

Ποιοι σας συμπαράσταν στην προσπάθεια που κάνετε όλα αυτά τα χρόνια;

το Σύνταγμα του Ρήγα μεταφράστηκε σε δέκα γλώσσες. Μνημονεύονται κατά σειρά έκδοσής τους: βουλγαρικά, ρουμανικά, σερβικά, αλβανικά, ιταλικά, ρωσικά, αγγλικά, γαλλικά, ισπανικά και γερμανικά. Μάλιστα αντίτυπα αυτών των μεταφράσεων έχουμε αποστείλει σε 900 βιβλιοθήκες -εθνικές και πανεπιστημιακές- 150 κρατών του κόσμου.

Πιστεύετε πως εμείς οι Έλληνες γνωρίζουμε στις πραγματικές του διαστάσεις το έργο του Ρήγα;

Αν λάβουμε υπ' όψιν ότι, όπως αναφέρθηκε παραπάνω, τα ολοκληρωμένα Άπαντα του Ρήγα για πρώτη φορά επανεκδόθηκαν δυστυχώς πρόσφατα, 210 χρόνια μετά την έκδοσή τους, αντιλαμβάνεστε ότι ουσιαστικά οι Έλληνες δεν γνώριζαν τα έργα του. Τη σημαντική αυτή «παράλειψη» είχαμε επισημάνει, γι' αυτό και ως στόχο θέσαμε την επανέκδοση και τη διάχυσή τους. Για παράδειγμα, αναφέρουμε ότι τα «Επαναστατικά», που περιέχουν το Σύνταγμα και τον Θούριο, έχουν κυκλοφορηθεί σε πάνω από

Μέσα από το έργο του Ρήγα μπορεί κανείς να βγάλει πολλά μηνύματα. Σε βιβλίο έχουμε συγκεντρώσει πενήντα ρήσεις που έχουμε ανθολογήσει από τα έργα του. Ας μνημονεύσουμε επτά μόνο μηνύματα από τα πολλά που μας προσφέρει η μελέτη του έργου του Ρήγα: α) Η γνώση της ιστορίας του παρελθόντος συμβάλλει στην αυτογνωσία και ανάπτυξη της ιστορικής συνείδησης. Ο καθένας μας πρέπει να γνωρίζει την ελληνική πνευματική κληρονομιά.

β) Στη δημοκρατική πολιτεία πρέπει να υπάρχει αλληλεγγύη μεταξύ των ανθρώπων και των λαών.

γ) Η συνεργασία των βαλκανικών λαών είναι δυνατόν να υπάρχει πέρα από τις εθνικές και θρησκευτικές ιδιαιτερότητες, στοχεύοντας στο κοινό συμφέρον.

δ) Η δύναμη του ελλητισμού στηρίζεται στο πνεύμα ενώ ο «βαρβαρισμός» στην υλική δύναμη. Όπως λέει και ο Παλαμάς στις «Πατρίδες»: «Το πνεύμα και στο χόμα λάμπει». ε) Η ελευθερία

στα επακόλουθα που διεκτραγωδεί ο Ρήγας στον Θούριό του. Μετά την επιτυχία της επανάστασής του και την αντικατάσταση της εξουσίας του Σουλτάνου από μια αντιπροσωπευτική δημοκρατική εξουσία, έχοντας βέβαια ο ίδιος κατά νουν το πρόσφατο γεγονός της Αμερικανικής Επανάστασης και της δημιουργίας των Ηνωμένων Πολιτειών Αμερικής, θα έπειθε τους λαούς για τη δημιουργία της δημοκρατικής του πολιτείας του βαλκανικού χώρου;

Η Λέσχη Θεσσαλών Θεσσαλονίκης προτίθεται να φιλοτεχνήσει και να τοποθετήσει ανδριάντα του Ρήγα Βελεστινλή σε χώρο που έχει ήδη παραχωρηθεί από τον δήμο Θεσσαλονίκης στο πάρκο απέναντι από τη Φιλοσοφική σχολή. Για τον λόγο αυτό, τον επόμενο καιρό θα δραστηριοποιηθεί για την εξεύρεση των αναγκαίων πόρων και την προκήρυξη καλλιτεχνικού διαγωνισμού.

Η Χάρτα του Ρήγα ελκυστική όσο ποτέ στον ψηφιακό 21ο αιώνα

Αποτελέσει το κύκνειο άσμα της μακροχρόνιας γεωγραφικής και χαρτογραφικής κουλτούρας που χαρακτήριζε τα ενδιαφέροντα του Ρήγα από τα πρώτα του χρόνια, όπως έγραφε από το Παρίσι το 1824 ο Κωνσταντίνος Νικολόπουλος, ο αγαθόφρων ευεργέτης της Ανδρίτσαινας, εφόσον «η συγκριτική γεωγραφία ήταν ανάμεσα στις πλέον ευχάριστες απασχολήσεις του».

Αυτό άλλωστε ευνοούσε και το παιδευτικό κλίμα στην ηλιόρονη Ζαγορά, στη σχολή και τη βιβλιοθήκη της οποίας ο νεαρός Ρήγας «είχε την ευκαιρία να μελετήσει διάφορα γεωγραφικά κείμενα σχετιζόμενα με τις ελληνικές χώρες».

Το δεύτερο μισό του 19ου αι., σε έργα και αναφορές για τον Ρήγα, όπως των Περραιβού, Dumon ή του Legrand, η Χάρτα, αυτό το «αριστούργημα πολυμάθειας και υπομονής» (chef-d'oeuvre d'érudition et de patience), κατά ανώνυμο στο παρισινό «Magasin Pittoresque» το 1861, αποτελεί μέρος των ευρύτερων αφηγήσεων για τον εθνεγέρτη. Αλλά ακόμη και στα λίγα έργα τα οποία εστιάζονται στη Χάρτα, όπως του Ubicini «La Grande Carte par Rhigas», στο «Revue de Géographie», που κυκλοφόρησε το 1881, τη χρονιά της ενσωμάτωσης της Θεσσαλίας (άραγε ως φόρος τιμής στη θεσσαλική καταγωγή του Ρήγα), οι προσεγγίσεις προέρχονται από τη ματιά των ανθρωπιστικών επιστημών και όχι της χαρτογραφίας αυτής καθαυτής. Το ίδιο παρατηρείται και τον 20ό αι. στο πρώτο από τα, ανά τριάντα χρόνια, τρία κύματα των ενασχολήσεων με τον Ρήγα, το μεσοπόλεμο με τους π.χ. Μιχαλόπουλο και Dascalakis. Στο δεύτερο κύμα, παράλληλα με το έργο-αναφορά του Βρανούση (1963), που τηρεί την παράδοση των προηγούμενων, έχουμε και την πρώτη εστίαση στη χαρτογραφική αντιμετώπιση της Χάρτας από τον Λάιο (1960). Όμως η μεγάλη ανατροπή στην ενασχόληση με τη Χάρτα, ως ενός διακριτού κεφαλαίου στην πνευματική κληρονομιά του Ρήγα, παρατηρείται στο τρίτο κύμα, όταν το 1997, με την ευκαιρία των 200 χρόνων από την έκδοσή της, τότε που ανακηρύχθηκε από το υπουργείο Πολιτισμού ως εθνικό μνημείο, κυκλοφορεί αριθμός πονημάτων αφιερωμένων στη Χάρτα κυρίως από τη σκοπιά των ανθρωπιστικών επιστημών, όπως είναι το αφιέρωμα τον Οκτώβριο του 1997 στην Κοζάνη του τοπικού Ινστιτούτου Βιβλίου και Ανάγνωσης και της Χαρτογραφικής Επιστημονικής Εταιρείας Ελλάδας (ΧΕΕΕ) και τα έργα π.χ. των Μελά (1997), Καραμπερόπουλου, Τόλια, Πέννα και Λιβιεράτου (όλα το 1998), το τελευταίο από την αυστηρή προσέγγιση της χαρτογραφικής επιστήμης.

Με την είσοδο στον 21ο αι., η Χάρτα συνεχίζει να είναι ένα ιδιαίτερο αντικείμενο ενασχόλησης και μελέτης (π.χ. Λιάκος 2001, Σχινάς 2002, Guionar και Lorain 2006). Όμως τώρα η θεώρησή της «και ως χάρτη» γίνεται εμφανέστερη. Ως «τεχνικού» έργου, δηλαδή, άξιου προσέγγισης με τις μεθοδολογίες και τις τεχνικές που προσφέρει η θεωρία και η πρακτική της χαρτογραφίας, κλασικής και σύγχρονης. Αυτό γίνεται συστηματικότερα από το 2007 με την ευκαιρία της επετείου των 250 χρόνων από τη γέννηση του εθνεγέρτη, στο πλαίσιο και της επιτροπής για τις «Ψηφιακές τεχνολογίες στη χαρτογραφική κληρονομιά» της Διεθνούς Χαρτογραφικής Ένωσης (ICA).

Με τις εστιασμένες επιστημονικές συναντήσεις που έγιναν στο Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών «Χάρτα, το χαρτογραφικό αριστούργημα του νεοελληνικού Διαφωτισμού από την ψηφιακή οπτική» και στο ΑΠΘ «Η Χάρτα του Ρήγα στον ψηφιακό κόσμο», η βιβλιοθήκη του οποίου διαθέτει αντίγραφο της Χάρτας από τις λίγες δεκάδες που σώζονται στην Ελλάδα και το εξωτερικό. Μαζί με εκείνα της Δημοτικής Βιβλιοθήκης Κοζάνης και της Πασχαλείου Σχολής του Καπεσόβου στην Ήπειρο εί-

Η δωδεκάφυλλη Χάρτα (Βιέννη 1796-1797) του Ρήγα Βελεστινλή αποτελεί την κορύφωση του γεωγραφικού και χαρτογραφικού νεοελληνικού διαφωτισμού, που αναπτύχθηκε τον 18ο αι. εξελισσόμενος μέχρι την επανάσταση του 1821, και αναμφισβήτητα έναν μέγιστο σταθμό της ελληνικής χαρτογραφίας στο σύνολό της.

Γράφει ο **Ευάγγελος Λιβιεράτος***
<http://cartography.web.auth.gr/Livieratos>

και άλλωστε τα μόνα τρία αντίτυπα που σώζονται στον βορειοελλαδικό χώρο.

Από τότε, και αφού έχει επισημανθεί ως αρνητικό γεγονός η εξαιρετικά μικρή ξενόγλωσσα βιβλιογραφική παρουσία και προβολή της Χάρτας στη διεθνή χαρτογραφική κοινότητα, απaráδεκτα αναντίστοιχη της σπουδαιότητάς της ως χάρτη με τη δίκαιη διεκδίκηση διακεκριμένης διεθνώς θέσης στον χαρτογραφικό σημαντικό 18ο αι., έχει ενταθεί στο τμήμα Τοπογράφων Μηχανικών του ΑΠΘ η ερευνητική και επιστημονική μας δράση για την ανάδειξη της Χάρτας ως ενός σημαντικού τεκμηρίου όχι μόνο της ελληνικής αλλά και της διεθνούς χαρτογραφικής κληρονομιάς. Αυτό γίνεται τα τελευταία χρόνια με την υποστήριξη της ICA, της ΧΕΕΕ, του ΑΠΘ, του διεθνούς διαδικτυακού περιοδικού e-Perimetro και πρόσφατα του δήμου Κοζάνης και της σπουδαίας ιστορικής βιβλιοθήκης του, καθώς και σε συνεργασία με ξένα πανεπιστημιακά και ερευνητικά ιδρύματα.

Προϊόν αυτής της εντατικής προσπάθειας είναι η αξιόπιστη ψηφιοποίηση μερικών αντιτύπων της Χάρτας, προσφορά της Colour Consulting Group της Θεσσαλονίκης. Έτσι έγινε δυνατή η λεπτομερής ψηφιακή χαρτογραφική ανάλυσή της, ανάμεσα στα άλλα και ως προς τις προβολικές της ιδιότητες (Boutoua 2008), αλλά και η συγκριτική της μελέτη, από την οποία

προέκυψε στα τέλη του 2008 ένα σημαντικό εύρημα (Livieratos 2008), άγνωστο για δύο αιώνες στους μελετητές της.

Χάρη στις ψηφιακές τεχνολογίες αποκαλύφθηκε ότι η Χάρτα κυκλοφορεί σε δύο εκδόσεις, τις οποίες ονομάσαμε ήδη στη διεθνή βιβλιογραφία τύπου-Α και τύπου-Β. Στον πρώτο τύπο ανήκουν αντίτυπα της από τα οποία ελλείπουν τοπωνύμια ή υπάρχουν άλλες διαφορές γραφισμού ή λεκτικές και τυπογραφικές αβλεψίες σε 13 συγκεκριμένα σημεία διασκορπισμένα σε έξι φύλλα από τα δώδεκα που την αποτελούν. Στον δεύτερο τύπο ανήκουν τα αντίτυπα που διαφέρουν εκείνων του πρώτου στα 13 σημεία, με προσθήκες τοπωνυμίων, κειμένων και συμβολισμών, χωρίς τις τυπογραφικές αβλεψίες του πρώτου τύπου. Στον πρώτο τύπο περιλαμβάνονται πολύ λιγότερα σωζόμενα αντίτυπα της Χάρτας, τα οποία, βάσει της μέχρι τώρα έρευνάς μας, βρίσκονται όλα στην Ελλάδα. Η μεγάλη πλειοψηφία των σωζόμενων αντιτύπων είναι του δεύτερου τύπου, στον οποίο υπάγονται και τα γνωστά στο εξωτερικό (π.χ. Λονδίνο, Παρίσι, Στοκχόλμη, Βιέννη). Επιπλέον, η συνέχιση της έρευνάς μας απέδειξε ότι εντοπίζονται ακόμη και μικρές παραλλαγές στις δύο κύριες τυπολογίες, όπως είναι π.χ. το αντίτυπο του Καπεσόβου, το οποίο αποτελεί παραλλαγή του πρώτου τύπου.

Τα τελευταία σημαντικά ευρήματά μας σχετικά με τη Χάρτα οδηγούν σε ένα πλήθος συμπερασμάτων και συλλογισμών που καθιστούν ακόμη μεγαλύτερη την αξία του έργου του Ρήγα. Αποδεικνύουν ότι η Χάρτα παραμένει μέχρι σήμερα ένας «μαγικός χάρτης», από τον οποίο βγαίνουν συνεχώς εκπλήξεις, που περιπλέκουν τις ιστορικές ερμηνείες, στα όρια του «χαρτογραφικού θρίλερ», καθιστώντας έτσι τον χάρτη αυτό όχι μόνο σπουδαίο αλλά και γοητευτικό πεδίο έρευνας.

Παράλληλα αποδεικνύουν και την αναμφισβήτητη πλέον σπουδαιότητα της εφαρμογής των νέων ψηφιακών τεχνολογιών στη μελέτη των ιστορικών χαρτών, αποκαλύπτοντας θεμελιώδη χαρακτηριστικά που για αιώνες παρέμεναν άγνωστα τους μελετητές.

Πολλά νέα ερωτήματα για τη Χάρτα είναι τώρα ώριμα να διατυπωθούν. Ανάμεσά τους, π.χ., και τα εξής: Αποτελούν άραγε τα αντίτυπα της έκδοσης του τύπου-Α δοκίμια της Χάρτας, που κυκλοφόρησαν όμως μόνο στον ελληνικό χώρο, πριν από τις διορθώσεις και τις προσθήκες στα αντίτυπα του τύπου-Β, τα οποία ακολούθησαν και αποτελούν σήμερα την πλέον πολυάριθμη τυπολογία αντιτύπων που σώζονται εντός Ελλάδος και αποκλειστικά στο εξωτερικό; Πού οφείλεται το γεγονός ότι τα αντίτυπα του τύπου-Β, για όσα από αυτά διαθέτουμε στοιχεία κτήσης (όπως για αυτά που βρίσκονται στο εξωτερικό, π.χ. Λονδίνο, Παρίσι και για μερικά του εσωτερικού, π.χ. Κοζάνη), γνωρίζουμε ότι αποκτήθηκαν από τους κτήτορες τους περί τα μέσα του 19ου αι.; Τι έγιναν άραγε οι χάλκινες μήτρες των δώδεκα φύλλων της Χάρτας που χάραξε ο Franz Müller στη Βιέννη; Τι μπορεί άραγε να δείξει μια επιστημονική χρονολόγηση του χαρτιού στο οποίο τυπώθηκαν τα αντίτυπα του τύπου-Α και του τύπου-Β;

Σε λίγο συμπληρώνονται 15 χρόνια από την επίσημη ανακήρυξη της Χάρτας ως μνημείου της πολιτιστικής μας κληρονομιάς από τον τότε υπουργό Πολιτισμού, συνάδελφο στο ΑΠΘ, Ευάγγελο Βενιζέλο. Αξίζει νομίζω να επιχειρηθούν τεκμηριωμένες απαντήσεις στα ερωτήματα αυτά, τα οποία προφανώς δεν είναι τα μόνα.

* Καθηγητής της Ανωτέρας Γεωδαισίας και Χαρτογραφίας στο τμήμα Αγρονόμων και Τοπογράφων Μηχανικών της Πολυτεχνικής σχολής του ΑΠΘ. Πρόεδρος της επιτροπής για τις «Ψηφιακές τεχνολογίες στη χαρτογραφική κληρονομιά» της Διεθνούς Χαρτογραφικής Ένωσης